

בלפולא דאורייתא

פנינים משיעורי הגאון רבי רפאל סויד שליט"א

ראש כולל שערי דעה

פרשת בשלח תשפ"ד

גיליון מס' 7

י"ד תירוצים על הקושיא בענין לפני עוור על לפני עוור

אסרה את האיסורים, היא כללה בתוך זה איסור גם להכשיל באותם איסורים, וצד ג' י"ל דהתורה החשיבתו כשייך לעבירה, למרות שהוא בעצמו לא עשה את מעשה העבירה.

והאחרונים המדברים בחקירה זו ה"ה הרעק"ע בהגהות לשו"ע (י"ד ס"י קפ"א ס"ו), ובקובץ הערות (ס"י מ"ח אות ט' בהשמטה מכן המחבר הקד' רבי נפתלי ביינוש וסרמן זצ"ל הי"ד), דברי הרב למרן הרב מפוניבז' זצ"ל (ח"א ס"י ל"ה), קונטרסי שיעורים להגרי"ז גוסטמאן זצ"ל (ב"מ שיעור י"ב), ובהערות המהדיר לחי' הריטב"א יבמות (פד, ב' הע' 44-45), יעו"ש היטב.

ולענ"ד נראה דתליא בפלוגתא דקמאי, דהנה נחלקו הרמב"ן והבעל המאור בסנהדרין (עד, א) אי איכא יהרג ואל יעבור בלפנ"ע דג' עבירות, ונראה לבאר ביסוד פלוגתתם, דאי נימא דהוי איסור "פרטי" א"כ ודאי דאף בכה"ג אמרינן יהרג ואל יעבור, כיון דלא גרע מאביזרייהו דג' עבירות, אולם אי נימא דהוי איסור "כללי" א"כ דוקא על ג' עבירות אמרי' יהרג ואל יעבור, ולא על הכשלה בג' עבירות, ושור"ר שכ"כ בקובץ הערות (ס"י מ"ח אות ט' בהשמטה) [ויש לציין דהתוס' לכאור' לא יכול לסבור כהמ"ד דאיכא בלפנ"ע דג' עבירות יהרג ואל יעבור, דהא דעת ריב"ם בתוס' בכתובות (ג, ב) דבאשה לא אמרי' יהרג ואל יעבור, כיון דהוי קרקע עולם ובשב ואל תעשה ליכא דינא דיהרג ואל יעבור, ולכאור' אי נימא דאף בלפנ"ע דג' עבירות אמרי' דהוי יהרג ואל יעבור, אמאי האשה לא צריכה להיהרג, עכ"פ מדין לפנ"ע ביחס לבועל, אולם יש לדחות בבי' אופנים א' י"ל דדעת התוס' דבלפנ"ע עובר דוקא אי עביד מעשה ולא בשב ואל תעשה, ודלא כהפרי מגדים (אור"ח ס"י תמ"ג אשל אברהם סק"ה). ב' י"ל באופ"א והוא דהתוס' ס"ל כמ"ש בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סוף ס"י קמ"ה) דאם הנכשל בא ויוצר את המכשול כמו ידיו איננו מצויים למנעו מזה, ויעו"י בקובץ תשובות (ח"א אור"ח ס"י מ') להגרי"ש אלישיב זצ"ל שפסק את דברי מהרי"ל דיסקין להלכה יעו"ש].

ובתוס' בע"ז (טו, ב) כתבו דהא דאמרי' בע"ז (יד, א) דאלפני דלפני לא מפקדינן, כלומר שלא מצויים שהמכשול יגיע ליד שלישיית, ואדם מצווה רק על האדם שבא אחריו, היינו דוקא כשמביא לעכו"ם, דמכיון דהעכו"ם אינו מצווה בלפנ"ע ע"כ התחדש דאינו מצווה בלפנ"ע באופן עקיף, אבל כשמכשיל יהודי שודאי לא ישל באיסור עצמו אלא ישל יהודי אחר או גוי בז' מצוות, ודאי דעובר בלפנ"ע כיון דעובר בלפנ"ע על לפנ"ע, עכת"ד. ומדברי תוס' אלו מוכח דס"ל דלפנ"ע הוי איסור כללי, דאי נימא דהוי איסור פרטי כלומר שבתוך כל איסור כלול נמי שלא להכשיל באותו איסור, א"כ הרי בתוך האיסור דלפנ"ע, לא כלול האיסור להכשיל בלפנ"ע וליכא למימר דבתוך האיסור נזיר כלול שלא להכשיל בלפנ"ע

פסחים כב, ב תניא אמר רבי מאיר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר, ואבר מן החי לבן נח, שנאמר ולפני עוור לא תתן מכשול, ויש להקשות אמאי הנכשל לא עובר בלפנ"ע בכך שהכשיל את המכשיל בלפנ"ע, ויהיה לפנ"ע על לפנ"ע וכן הלאה, ואין לדבר סוף, וכמובן שהדין הוא לא כך, והראיה שהחפץ חיים כשמחשב את מספר הלאוים בלשוה"ר, ומונה את לפנ"ע, לא מחשב את כמות הלאוים שמכפילה את עצמה, [ודוחק לומר שהח"ח רק בא למנות את סוגי האיסורים, ולא את מספרם, שהרי כל מטרתו הייתה להראות את חומרת האיסור, וכאן הרי מדובר בהחמרת האיסור, ועוד דיעוין בקובץ ישורון כרך כ"ט בקובץ לזכרו של הגר"א גנחובסקי זצ"ל במכתבים להרה"ג יוסף שלמה לסיצין שליט"א במכתב ד', שהוכיח מהח"ח בכלל ו' בבאר מים חיים אות ג', דלא ס"ל שעובר בלפנ"ע על לפנ"ע, יעו"ש], ובמנחת אשר [ויקרא ס"י ל"ח] כתב שוודאי שאין הנכשל עובר בלפנ"ע, דא"כ יעברו בלפנ"ע על לפנ"ע וכו', וכתב שהדבר מביא לידי גיחוך, וסיים שצריך למצוא טעם מדוע באמת לא עובר בלפנ"ע.

ונראה לומר בזה בארבעה עשר אופנים, וכדלהלן:

א' הנה יש לומר עפ"י מש"כ בשו"ת יד מלאכי [כלל סס"ז] שהמכשיל עובר בלפנ"ע אף היכא שהנכשל לא נכשל לבסוף, והוכיח כן מסוגיא דמו"ק [טז, א] לגבי האיסור להכות את בנו הגדול, דמבואר בתוס' שאף אם בנו הגדול לא היכה את אביו, מ"מ עבר בלפנ"ע, אולם בפרי יצחק [ח"ב ס"י מ"ט] דפליג על דברי היד מלאכי, וס"ל שרק אם הנכשל נכשל בסוף, עובר בלפנ"ע, ומעתה לדברי היד מלאכי אתי שפיר, כיוון שהנכשל לא הכשיל את המכשיל בכך שנכשל, כיוון שאף אילו לא היה נכשל, היה עובר המכשיל בלפנ"ע, אולם שמעתי ממו"ר הגר"ח מן ההר שליט"א לדון שאף לדברי היד מלאכי אין המושיט עובר אלא אם כן הייתה סיבה לנכשל להיכשל, כלומר שהייתה איזו זיקה בין המכשיל לנכשל, וכגון שהנזיר ביקש ממנו כוס יין, וכן באב שמכה את בנו, אם הבן עשה מעשה שעל כן האב היכהו, ומעתה לדבריו אף לנכשל יש חלק במכשול, ושור"ר במנחת אשר [ויקרא ס"י ל"ח] שג"כ העלה סברא זו של הגר"ח מן ההר שאף לדעת היד מלאכי, צריך שהנזיר ישתף פעולה בעת ההגשה, ולא כשמגישי לו יין בלי קשר מוקדם.

ב' עוד י"ל עפ"י החקירה האם איסור לפנ"ע הוא איסור "כללי" או איסור "פרטי", הנה יל"ד האם לפנ"ע הוי איסור "כללי", או דלמא דהוי איסור "פרטי", או דשמא דהוי השתייכות לעבירה, ונבאר את צדדי החקירה, דמחד גיסא י"ל דהביאור בלפנ"ע הוא שהתורה אסרה להכשיל בכל העבירות שבתורה, וצד ב' אפשר"ל שכשהתורה

דנזיר, דזה מה שאמרו דאלפני דלפני לא מפקדינן וז"ב.

וברש"י בגיטין (ו, ב) משמע דלפנ"ע הוי איסור פרטי ממש"כ התם לגבי דברי הגמ' "לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו, שמתוך כך בא לידי גילוי עריות שפיקות דמים וחילול שבת, וכתב רש"י דגילוי עריות היינו שלא טבלה ומתוך שיראה ממנו הרי היא משמשתו נדה, וכן שפיקות דמים שהיא תברח ממנו ותפול לנהר, וכן חילול שבת שמתוך שיראה ממנו תדליק נרות לאחר השקיעה, ומעתה י"ל דבשלמא ג"ע ושפיקות דמים א"ש שהוא בא לידי אותם עבירות, שהרי הוא בעצמו עובר על גילוי עריות ושפיקות דמים – אם כי באופן עקיף – אבל חילול שבת הרי הוא אינו עובר אלא אשתו, וא"כ לכאור' אינו עובר אלא בלפנ"ע, ואי נימא דלפנ"ע הוי איסור פרטי אתי שפיר, דהוי פרט בחילול שבת, אולם רא"י זו אינה מוכרחת כלל, דאפש"ל דכונת הגמ' שהוא יביא בביתו מציאות של ג"ע שפיקות דמים וחילול שבת, ודו"ק.

ומדברי הגר"ח שמואלביץ שכתב להוכיח מדברי התוס' בגיטין קידושין וחולין דאיכא לפנ"ע במצות עשה, ותלה דבר זה בחקירה אי לפנ"ע הוי איסור כללי או איסור פרטי, א"כ מוכח דדעת התוס' התם דלפנ"ע הוי איסור כללי, אולם כמו שכבר נתבאר למעלה (אות ו') דגם הראיה מתוס' אינה מוכרחת וגם התלייה בחקירה אינה מוכרחת, ודו"ק.

ומעתה י"ל שאם הוא איסור פרטי, כלומר שבתוך כל איסור התחד דין לפנ"ע, ממילא בדין לפנ"ע עצמו לא נאמר דין לפנ"ע, אמנם כפי שביארנו בתוס' בע"ז [טו, ב] מבו' לא כן, אולם כמשנ"ת דהוי פלוגתא דקמאי.

ג' ועוד י"ל עפ"י החקירה הנז' שאם נאמר דהוי איסור פרטי, ממילא המכשיל נחשב שעבר באיסור של נזיר, והנזיר עצמו גם לכאור' אמור לעבור בלפנ"ע על לפנ"ע של נזיר, שגם הוא פרט באיסור נזיר, וממילא י"ל שבכלל מאתיים מנה, וזה כלול כבר באיסור נזיר עצמו של שתיית היין.

ד' ועוד י"ל עפ"י החקירה הנז' שלפי הצד שלפנ"ע הוי איסור פרטי, ממילא הביאור הוא שלפנ"ע הוא השתייכות לעבירה, וממילא לא שייך להשתייך להשתייכות, וגם תירוץ זה תלוי בפלוגתא דקמאי הנז', ותירוץ זה שמעתי ממור"ר הגר"ח מן ההר שליט"א.

ה' הנה בכסף הקדשים [חור"מ סי' ע"א] כתב שהנכשל אכן עובר בלפנ"ע, אלא שלא עוברים הלאה בעוד איסורי לפנ"ע, וכ"כ בשו"ת מהרש"ג [ח"ב סי' ר"ז], וכך ראיתי מובא בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל שאולי עובר בלפנ"ע, [ספר שערי שלום, להרה"ג שלום טוויל שליט"א עמ' ש"א שכן ענה לו הגר"ח בתשובה בכת"י], [ודלא כמ"ש בפ"י הרי"פ על הרס"ג ל"ת נ"ג שאין הנכשל עובר כלל, וכן בספר נר למאור סי' מ"ב אות ג' הוכיח מתוס' ב"מ ע"ב, ד"ה ערב, שאינו עובר] ולבאר מדוע אין עובר בלפנ"ע נוסף, י"ל עפ"י הקובץ שיעורים [פסחים אות ל"ה] שחוקר האם "אין לדבר סוף" האם הוא סימן או סיבה, ומעתה אי נימא דהוי סיבה א"כ אדרבה, והטענה שאין לדבר סוף היא הסיבה שדבר כזה לא יכול להיות.

ו' ובאופן אחר י"ל אי נימא שפעם אחת עובר הנכשל בלפנ"ע, עפ"י מה שכתבנו למעלה לדון האם במכשיל חבירו בכמה איסורים האם עובר בלפנ"ע פעם אחת, או בכמה איסורים, ואי נימא דעובר בלפנ"ע פעם אחת, אתי שפיר.

ז' באופ"א י"ל דהנה בדרך כלל המכשיל הוא מזיד, ולכאור' אמאי אם המכשיל שהוא גם נכשל בלפנ"ע נחשב "עיוור", וגם ככה"ג עוברים בלפנ"ע כמבו' ברמב"ם [פ"י מהל' כלאים הל' ל"א], והביאור הוא עפ"י הרמב"ם בפ"י המשניות לשביעית בפ"ו שכל אדם הוא עיוור מחמת תאוותו, ומעתה י"ל שכל זה דווקא היכן שהוא נכשל באיסור עצמו, אולם אם הוא הכשיל אדם אחר, הא קי"ל דאין אדם

חוטא ולא לו, וממילא לא חשיב עיוור מחמת תאוותו.

ח' עוד י"ל עפ"י דברי המהרי"ל דיסקין [קונטרס אחרון סי' קמ"ה] לבאר מדוע מותר לאדם להתמיר על עצמו ולהיהרג בשאר עבירות, והרי הוא מכשיל את הגוי ברציחה, וכיאר שהיכן שהאדם הנכשל יזום את האיסור, ליכא משום לפנ"ע, וכך פסק הגר"ש אלישיב בקובץ תשובות [ח"א אר"ח סי' מ'] כדברי המהרי"ל דיסקין, ועפ"ז כתב לבאר מדוע אין איסור להפגין בשבת, למרות שגורם חילולי שבת בהגעת כוחות משטרה ותקשורת, ומעתה י"ל שאין המכשיל נחשב נכשל, משום שהוא יזום את האיסור.

ט' ועוד י"ל דחשיב חד עברא דנהרא, בהיכי תימצי שיכל להושיט יין לנזיר אחר, וא"כ יכול המכשיל להיכשל ע"י אדם אחר, ונאמנם תליא במחלוקת המשנה למלך פ"ד מהל' מלווה ולווה ה"א, והפני משה ח"ב סי' ק"ה האם נחשב חד עברא דנהרא, כשהיה נכשל ע"י ישראל אחר, ויסוד מחלוקתם הוא כבר במחלוקת בעלי התוס' בחגיגה יג,א ובקידושין נו,א], וממילא ליכא איסור דאורייתא בכה"ג, כמבו' בע"ז [ו, ב], ונאמנם לדעת תוס' בשבת [ג, א] עובר באיסור דרבנן של מסייע, אולם תליא במחלוקת ראשונים אחרת, האם עוברים בלפנ"ע על איסור דרבנן, ע"י תוס' ע"ז [כ, א] ורא"ש [שם], ובמנחת חינוך [מצוה רל"ב אות ד], וכך שמעתי ליישב מהגר"י רוזן שליט"א.

י' וכן לדעת הראשונים שבהך עברא דנהרא אינו עובר בלפנ"ע כלל אתי שפיר היטב, עפ"י התירוץ הקודם.

יא' עוד יש לומר לדעת הש"ך [יר"ד סי' קנ"א סק"ו] והדגול מרבבה [שם] דליכא איסור לפנ"ע כשהנכשל מזיד, ונאמנם מבו' ברמב"ם [פ"י מהל' כלאים הל' ל"א] דאיכא לפנ"ע במזיד, אולם יש לחלק דהרמב"ם מיירי בתרי עברא דנהרא, כיוון שהוא מנגיש את האיסור, וממילא י"ל דאי מיירי בחד עברא דנהרא, והמכשיל מזיד אתי שפיר.

יב' ועוד י"ל דחשיב שהנכשל הכשיל את המכשיל בשוא"ת, כיוון שאין זו פעולה ישירה של הכשלה, אלא תוצאה עקיפה, ונאמנם דעת החינוך [מצוה רל"ב] שאף בשוא"ת עוברים בלפנ"ע, וכתב שעל כן לא לוקים ע"ז כיון דהוי לאו אין בו מעשה, אולם מדברי הרמב"ם בספר המצוות [ל"ה רצ"ט] שהטעם שלא לוקים על לפנ"ע הוא כיוון דהוי לאו שבכללות, וממילא אפשר"ל שעל כן ככה"ג לא עוברים בלפנ"ע.

יג' עוד יש לומר עפ"י מש"כ הגר"א גנחובסקי זצ"ל [הר"ד בקובץ ישורון כרך כ"ט בחלופת מכתבים עם הרה"ג יוסף שלמה ליסיצין שליט"א] שאדם הולך לפי תומו וגורם לאדם אחר לעבור עבירה, אינו עובר בלפנ"ע, וממילא אף כאן העבודה שהנזיר שתה את היין, אינה נחשבת כמעשה הכשלה.

יד' ועוד יש לומר בהקדם קושיית הרש"ש [מגילה ג, א] אמאי אמרי' התם דמבטלין ת"ת למקרא מגילה, הא מגיחה עצמה נמי תורה היא, וידוע תירוצו של החזו"א שאדם שקורא מגילה, הוא מקיים כעת מצוות תלמוד תורה, ולא מקרא מגילה, [והא דאמרי' במנחות צט, ב שיוצא אדם יד"ח ת"ת בק"ש שחרית וערבית, היינו רק לגבי הדין של "לא ימוש" ובמציאות התורה לא משה מפיו], וע"כ נחלק החזו"א על החפץ חיים שבכל לשוה"ר איכא נמי איסור ביטול תורה, והיינו משום שמכיוון שבכל לשוה"ר איכא נמי איסור ביטול תורה, ע"כ מוכרח הדבר להיות כלול באיסור לשוה"ר עצמו [ולאו משום שלא שייך שיעבור אדם שני איסורים במעשה אחד, שהרי איתא במכות כב, ב יש חורש תלם אחד ועובר שמונה לאוים], והארכנו בזה בעלון זה, גיליון מס' 5, ומעתה ה"ה הכא, שמכיוון שהנכשל עובר על ב' איסורים, יש מקום לומר שלפי החזו"א יעבור איסור אחד בלבד.